

Kristittynä teknologian maailmassa

Kolumni

TAPIO LUOMA

Millainen on kristillisen uskon suhde teknologiaan? Kysymys voi tuntua oudolta. Voiko kristillisillä kirkoilla olla teknologiasta mitään sanottavaa? Mielestäni kyllä.

Lähtökohtaisesti pidän teknologiaa hyvänä asiana, myös kristillisen uskon näkökulmasta. Se ilmentää ihmisen luovuutta, joka on osa Jumalan luomistyötä ja jonka tarkoitus on helpottaa elämää. Kehityksen myötä päreet ovat korvautuneet sähkölampuilla, hidas kärrymatka autokyydillä. Koneet ovat vähentäneet ruumiillista raadantaa, ja digitaaliset yhteydet poistaneet etäisyyksien erottavan voiman.

Herää kuitenkin kysymys, kuinka vaivattomaksi arkinen elämä halutaan. Millaisiin tarpeisiin teknologian toivotaan tarjoavan tyydytystä?

Suuressa osassa maailmaa tekniikan mahdollistamat keinot ovat selviytymisen kannalta välttämättömiä. Vauriassa maissa niitä käytetään yhä enemmän viihtymiseen. Aurinkokeittimien käyttöönotto voimakkaasta eroosiosta kärsivillä alueilla Afrikassa vastaa hyvin toisenlaisiin tarpeisiin kuin uusinta mallia edustavan teräväpiirtotelevision hankkiminen Suomessa.

Syksyllä 1961 Pohjanmaalla alkoivat Yleisradion televisiolähetykset, kun Lapuan Simpsion radiomasto oli saatu valmiiksi. Yleisradion

Elävästä arkistosta löytyy ohjelma, jossa haastellaan tuolloista Lapuan hiippakunnan piispaa Eero Lehtistä. Toimittaja kysyy, mitä piispa ajattelee television saapumisesta hiippakuntansa alueelle. Piispa Lehtinen vastaa:

Varsin vakavana maakunnassa liikkuu kysymys siitä, mitä televisio on tälle maakunnalle merkitsevä, mitä sen mukana maakunnan nykyiseen elämään tulee. Tässä maakunnassa on runsaasti rientoja. Kestävätkö ne vielä television kaudella? Jos ne tukahtuisivat, olisi tappio korvaamaton.

Piispa Lehtinen koettaa perustella, miksi televisiolähetysten alkaminen ei ole hänestä aivan ongelmaton asia. Kenties hän pukee sanoiksi monen aikalaisensa ajatuksia uudenlaisen mediatodellisuuden kynnyksellä.

Piispana Lehtinen oli huolissaan ennen muuta yhteisöllisyydestä. Löytävätkö ihmiset enää toistensa luo, jos kodin olohuoneeseen hankittu televisio vie ajan ja huomion?

Lehtisen huoli ei ollut perusteeton. Teknologia, tässä tapauksessa sähköinen kuvan- ja äänensiirtotekniikka, muokkaa väistämättä sekä yhteisöjä että yksilön käyttäytymistä. Nykyiset suoratoistopalvelut ovat syrjäyttämässä

lähetyksaikoihin sidotut televisio- ja radio-ohjelmat. Yhteiskunta on muovailuvahaa teknologian käsissä.

Teknologialla on varjonsa. Ydinteknologia ja geenimanipulaatio pakottavat kysymään, onko ihmisen lupa toteuttaa kaikkea sitä, mihin hän kykenee. Saako ihminen leikkiä Jumalaa? Onko olemassa rajoja, joiden yli teknologiankaan avulla ei pidä mennä, tai sellaista pyhää aluetta, jolle ei saa astua, vaikka voisikin?

Kun vastauksia etsitään kristillisen uskon näkökulmasta, kiusauksena on, että teknologiaa ja sen vaikutuksia tarkastellaan ennen muuta eettisenä kysymyksenä. Mikä on hyvää ja oikein ja mikä väärin ja haitallista? Yhdysvaltalainen yhteiskuntatieteiden professori Murray Jardine toteaa, että läntinen maailma ei oikein osaa arvioida ihmisen tieteellisen ja teknologisen kyvykkyyden moraalisia seurauksia. Hänen mukaansa kristillisellä uskolla on tässä arvioinnissa ainutlaatuinen vastuu, koska se on itse asiassa luonut perustan kulttuurille, jonka keskuudessa moderni tiede ja teknologia ovat syntyneet ja kehittyneet.

Jardininen provokatiivinen väite on hyvä esimerkki teknologian seurausten eettisestä arvioinnista. Tämä ei kuitenkaan saa olla ainut näkökulma. Pidän tarpeellisena puntaroida, miten teknologia vaikuttaa ihmiseen Jumalan kuvana.

Piispa Lehtisen ikätoveri, niin ikään vuonna 1911 syntynyt kanadalainen kulttuurifilosofi Marshall McLuhan julkaisi vuonna 1964 teoksen *Understanding Media: The Extensions of Man* (suomeksi *Ihmisen uudet ulottuvuudet*). Kirjasta on sittemmin tullut klassikko. McLuhanin keskeisiä väitteitä on, että media itsessään, ei vain sen välittämä sisältö, on viesti, joka vaikuttaa ihmisiin.

Sekä Lehtisen että McLuhanin pohdintojen kimmokkeena oli television tulo koteihin. Lehtisen pelko television epäedullisista vaikutuksista perinteiseen yhteisöllisyyteen on osin toteutunut. McLuhanin luonnehdinta sähköteknologiasta ihmisen keskushermoston jatkeena puolestaan ennakoi jo 60 vuotta sitten nykyistä tietokoneiden ja älylaitteiden aikakautta.

Yhteisöllisyyttä on toki edelleen, mutta se ei ole enää entiseen tapaan vain välitöntä vaan yhä

enenevässä määrin välineellistä. Naapurikyläilyt ja juttutuokiot postilaatikolla ovat vaihtuneet somekupliin. Yhdysvaltalainen yhteiskuntatieteilijä Sherry Turkle on todennut, että internet-maailmassa olemme jatkuvasti yhteyksissä toisiimme, mutta enää harvoin kukaan saa toiselta jakamatonta huomiota. Nuorten mielen-terveysongelmien syytä on etsitty sosiaalisen median maailmasta, jossa pidetään yllä suuria ulkonäköpaineita.

Teknologia ei vaikuta ainoastaan siihen, millä tavalla olemme yhteyksissä toisiimme. Suuri osa ajattelutyöstä on ulkoistettu tietokoneille, jotka suoriutuvat annetuista tehtävistä verrattomasti nopeammin kuin ihminen. Miltei valonnopeudella kulkevat sähkömagneettiset impulssit eivät aikaile, kun tietokoneen prosessorit työskentelevät. Näin on pystytty poistamaan monenlaisia työpaineita, mutta uusia rasitteita on tullut tilalle. Kiireen tuntu leimaa työntekoa ja jopa vapaa-aikaa. Jatkuva valmiustila kuluttaa henkisiä voimavaroja. Monen kokemus työelämästä on, että asioita täytyy hahmottaa ja hoitaa yhä enemmän informaatioteknologian ehdoilla.

Teknologian vaikutus ihmiseen ilmenee myös tekoälyn herättämässä kysymyksessä: missä kulkee raja ihmisen ja koneen välillä. Teologisesta näkökulmasta on pohdittu, voiko tekoälyä pitää *ihmisen kuvana* samalla tavoin kuin ihmistä Jumalan kuvana. Robotiikassa on löydetty nerokkaita ratkaisuja, jotka näkyvät jo arjessa. Imurointiin ja nurmikoneleikkukseen ei tarvita enää välttämättä ihmisvoimaa. Hoivrobotit tarjoavat virikkeitä vanhuksille ja ruokalahetyksiä toimitetaan perille automaattisesti.

Teknologian voimistuva asema saa kysymään, kumpi on ohjaksissa, ihminen vai kone. Teema on innoittanut monia tieteisromaaneja ja -elokuvia, joiden asetelma on useimmiten ihmisen kannalta epäedullinen, joskus suorastaan tuhoisa. Wachowskin sisarusten luoma *Matrix*-elokuvasarja kärjistää ihmisen ja koneen suhteet äärimmilleen: todellisuus ja ihmiselämä ovat pelkkää tietokonesimulaatiota. Populaarikulttuuri käsittelee pelkoja, jotka syntyvät, kun herää kysymys ihmisen kyvystä pitää luomansa teknologia hallinnassaan. Teknologian vaikutus

ihmisyyteen tulee selkeimmin ilmi niin sanoituissa transhumanistisissa suunnitelmissa pidentää ihmisen elinikää ja laajentaa hänen kognitiivisia kykyjään. Esimerkiksi ihmiskehoon istutettavien nanopartikkelien avulla ajatellaan voitavan kasvattaa aivokapasiteettia ja perimää muokkaamalla poistaa rikollisia taipumuksia. Teologisessa keskustelussa onkin pohdittu, mitä tällainen teknologian hyödyntäminen toteutuessaan merkitsisi esimerkiksi sellaisten kristinopin käsitteiden kannalta kuin pyhitys ja jumalallistuminen.

Miten teknologian kehitys vaikuttaa käsitykseen Jumalasta? Onko hänelle tilaa ihmisen digitaalisesti hallitsemassa maailmassa?

Kristittynä olen rauhallisella mielellä. Teknologia ei tee ihmisestä kaikkivoipaa, vaikka hän mielessään niin toivoisikin, vaan hän pysyy ajan

ja paikan ehtojen alaisena. Jumalan ikuisuus ei katoa eikä hänen kutsunsa vaikene. Piispa Lehtisen tavoin pohdin kuitenkin, mitä tapahtuu ihmiselle ja miten teknologian kehitys voi muuttaa elämäämme tavoilla, joita emme aavista. Samalla kun uudet teknologiset ratkaisut avaavat uusia mahdollisuuksia, niihin tarttuminen merkitsee sitoutumista muutokseen ja luopumista vanhasta. Kasvava valinnanvapaus kutsuu valitsemaan viisaasti ja vastuullisesti.

TT Tapio Luoma on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispa.

• arkkipiispa@evl.fi

KIRJALLISUUTTA

Jardine, Murray (2004). *The Making and Unmaking of Technological Society: How Christianity Can Save Modernity from Itself*. Grand Rapids: Brazos Press.

Lehtinen, Eero (1961). <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/04/10/vietteleeko-lapuan-tv-tornikristikansan>.

McLuhan, Marshall (1984). *Ihmisen uudet ulottuvuudet*. Juva: WSOY.

Niiniluoto, Ilkka (2020). *Tekniikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Peters, Ted (2003). *Playing God? Genetic Determinism and Human Freedom*. 2nd ed. New York: Routledge.

Turkle, Shelley (2011). *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. New York: Basic Books.

Walker, Mark (2018). Genetic Engineering, Virtue-First Enhancement, and Deification in Neoplatonist Theodicy. *Science and Theology* 16:3, 251–272.